

MEĐUNARODNI MONETARNI FOND

REPUBLIKA HRVATSKA

Odabrana pitanja i statistički dodatak

Pripremili Leo Bonato, Tetsuya Konuki i Sergei Dodzin

Odobrio: *European I Department*

22. srpnja 2002.

III. ODABRANI ASPEKTI OSTVARENJA IZVOZA, KONKURENTNOSTI I TRGOVINSKE POLITIKE¹

A. Uvod

1. Ostvarenje hrvatskog izvoza se odlikovalo raznolikošću u proteklim godinama. Iako je oporavak izvoza robe bio sporiji nego u ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama, izvoz usluga, posebice onih koje se odnose na prijevoz i turizam, bio je obilježen izrazito snažnim rastom. Ta kretanja nastojimo objasniti u ovom poglavlju pomoću ocjene trendova hrvatske konkurentnosti, indeksa ograničenja trgovine i prepreka pristupu inozemnim tržištima. U ovom je poglavlju također elaboriran napredak koji je Hrvatska ostvarila s obzirom na obveze koje je preuzela u sklopu članstva u WTO-u i napredak vezan uz priključivanje drugim regionalnim trgovinskim sporazumima.

B. Ostvarenje izvoza u proteklim godinama

2. Srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje su provele sveobuhvatnu reformu svojih trgovinskih i investicijskih režima da bi olakšale integraciju svojih gospodarstava u regionalna i šira europska tržišta i u konačnici pridruživanje EU-u. Određeni broj njih su postale kandidati za pridruživanje EU-u. Takva kretanja su imala za rezultat snažan oporavak ostvarenja izvoza, koji je uglavnom bio orijentiran na tržište EU-a (Tablica 1.). Kumulativne stope rasta izvoza robe i nefaktorskih usluga su u razdoblju od 1997. do 2001. premašile 35 posto u nekoliko srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja, uključujući Češku, Estoniju, Mađarsku i Rumunjsku. U usporedbi s ovim zemljama, ostvarenje izvoza u Hrvatskoj se slabije oporavljalo, te u istom razdoblju zabilježilo rast izvoza robe i nefaktorskih usluga od samo 19,6 posto.

3. Zasebno promatranje izvoza robe i nefaktorskih usluga daje nam bolji uvid u navedeno. Zemlje s visokim stopama rasta ukupnog izvoza ostvarile su razmjerno više stope rasta izvoza robe i razmjerno niže stope rasta izvoza nefaktorskih usluga. Osim toga, ove su zemlje snažno preusmjerile svoj izvoz robe prema EU-u. Na primjer, u razdoblju od 1997. do 2001. Češka je ostvarila rast izvoza robe od 41,4 posto, dok je izvoz robe u EU porastao za 51,9 posto, a nefaktorskih usluga za 16,2 posto. Te su stope rasta iznosile 42,4, odnosno 62,3 i 12,4 posto u Mađarskoj i 44,8, odnosno 57,2 i 23,3 posto u Estoniji. Za razliku od navedenoga, Hrvatska je ostvarila porast izvoza robe od 12,9 posto, udjel izvoza robe u EU u ukupnom izvozu robe je smanjen, dok je izvoz nefaktorskih usluga zabilježio razmjerno brz rast od 21,0 posto. Slika 1. (koja prikazuje udjele izvoza u EU, ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje i bivšu SFRJ) i Slika 2. (koja prikazuje indekse udjela srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja u ukupnom izvozu robe u EU) daju potvrdu ovim nalazima.

4. Komparativna analiza ostvarenje izvoza u pojedinim sektorima daje nam dodatna pojašnjenja. Tablica 2. prikazuje godišnje stope rasta izvoza po stanovniku u različitim gospodarskim sektorima. Analiza podataka pokazuje da su zemlje koje su ostvarile visoke stope rasta izvoza robe ostvarile snažan (ponekad i iznimno snažan) rast izvoza električnih aparata za široku namjenu, elektroničkih komponenti,

¹ Pripremio Sergei Dodzin.

osnovnih proizvoda i prijevoznih sredstava. Hrvatska je ostvarila relativno visoku stopu rasta u samo jednom od navedenih sektora - sektoru prijevoznih sredstava. Međutim, prilikom navođenja ovog podatka moramo voditi računa o tome da u Hrvatskoj izvoz prijevoznih sredstava uglavnom čini izvoz brodova čija je uvozna komponenta prilično visoka (do 80 posto). Stoga je neto izvoz u sektoru prijevoznih sredstava puno manji nego što je njegova bruto vrijednost. Osim toga, sektor brodogradnje je ostvarivao gubitke i spada u one sektore koje subvencionira država.

C. Pokazatelji vanjske konkurentnosti

5. Ovaj odjeljak sadrži analizu niza standardnih pokazatelja vanjske konkurentnosti, uključujući jedinični trošak rada (JTR), realni efektivni tečaj mjereno kretanjem indeksa potrošačkih cijena i jediničnim troškom rada i *proxy* indeks relativnih cijena međunarodno nerazmjenjivih dobara. Prednosti i nedostaci ovih pokazatelja su dobro poznati.² Osim toga, potrebno je voditi računa o tome da ovi pokazatelji uglavnom mjere konkurentnost u užem makroekonomskom bilačnom smislu te da opći pokazatelji, elaborirani u Odjeljku E., također igraju određenu ulogu u sveukupnoj konkurentnosti. Usprkos tome, njihovim kombiniranjem dobivamo dragocjene informacije o promjeni pozicije konkurentnosti zemlje. Nijedan od ovih pokazatelja ne pokazuje da se konkurentnost Hrvatske pogoršala u odnosu na njene glavne vanjskotrgovinske partnere i ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje.

6. Slika 3. prikazuje indekse jediničnog troška rada u Hrvatskoj i njenim glavnim vanjskotrgovinskim partnerima - Njemačkoj, Austriji i Italiji izražene u američkim dolarima (u razdoblju od lipnja 1995. do ožujka 2002.), a Slika 4. prikazuje jedinične troškove rada u Hrvatskoj i ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama u istom razdoblju. Kretanja jediničnog troška rada zabilježena u Hrvatskoj dosljedno su među najpovoljnijim u oba uzorka. Usporedba realnog efektivnog tečaja mjenog kretanjem indeksa potrošačkih cijena, utemeljenog na Sustavu informacija MMF-a (Slika 5.), daje slične rezultate.

7. U Slici 6. je dana usporedba različitih pokazatelja realnog efektivnog tečaja: realnog efektivnog tečaja mjenog kretanjem indeksa potrošačkih cijena koji priprema HNB, realnog efektivnog tečaja mjenog kretanjem indeksa potrošačkih cijena koji je utemeljen na Sustavu informacija MMF-a, realnog efektivnog tečaja mjenog kretanjem indeksa cijena pri proizvođačima koji priprema HNB, realnog efektivnog tečaja mjenog djelomičnim JTR-om i omjera maloprodajnih cijena usluga i robe. Indeksi realnog efektivnog tečaja mjenog indeksom potrošačkih cijena su bili stabilni tijekom cijelog razdoblja, te su u travnju 2002. dosegli razinu gotovo istu onoj koja je zabilježena u lipnju 1995. Realni efektivni tečaj mjenog djelomičnim JTR-om je deprecirao 22,3 posto tijekom istog razdoblja (što odgovara kretanju jediničnog troška rada). Realni efektivni tečaj mjenog kretanjem indeksa cijena pri proizvođačima također je deprecirao, i to za 12,6 posto u razdoblju do travnja 2002. Ta je deprecijacija međutim bila puno manja od one koju je zabilježio realni efektivni tečaj mjenog djelomičnim JTR-om. Za razliku od navedenoga, indeks relativne cijene usluga je aprecirao i bio za 17 posto veći u travnju 2002. u usporedbi s lipnjem 1995.

² Vidi, npr., Lipschitz i McDonald (1991), Marsh i Tokarik (1994) i Hinkle i Montiel (1999).

8. Ovi se trendovi poklapaju s trendovima zabilježenim u tranzicijskim gospodarstvima. Aprecijacija cijene usluga je tipično obilježje tranzicijskih zemalja te se uglavnom objašnjava pomoću Ballas-Samuelsonovog učinka. Indeksi realnog efektivnog tečaja mjenjenog indeksom potrošačkih cijena su aprecirali u odnosu na realni efektivni tečaj mjenjen djelomičnim JTR-om i indeksom cijena pri proizvođačima jer sadrže veći udjel međunarodno nerazmjernih usluga. Nijedan od ovih indeksa ne pokazuje da se konkurentnost Hrvatske pogoršala u proteklom razdoblju.

9. Gore navedena analiza ne ukazuje na znakove pogoršanja konkurentnosti u razdoblju od 1995. do danas. Međutim, pitanje je li razina konkurentnosti zadovoljavajuća i dalje ostaje otvoreno. Tablice 3. i 4. pokazuju da je Hrvatska u odnosu na ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje tijekom spomenutoga razdoblja zabilježila jednu od najvećih razina plaća u sektoru industrije (izraženu u američkim dolarima), te da njen BDP po stanovniku (izražen u američkim dolarima) prati trend kretanja prosječnog BDP po stanovniku u tim zemljama. Hrvatska stoga ima jedan od najvećih omjera razine plaća u sektoru industrije (izražene u američkim dolarima) i BDP-a po stanovniku (izraženog u američkim dolarima) u odnosu na ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje.

10. U ovom dokumentu ne nastojimo procijeniti ravnotežne plaće i ravnotežni realni efektivni tečaj za Hrvatsku (i ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje), a svaka takva procjena bi zasigurno velikim dijelom bila netočna.³ Međutim, može se raspravljati o tome da su dugoročne ravnotežne plaće u Hrvatskoj i ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama više nego što je navedeno u Tablici 3. Ovaj zaključak stoji, ali pod uvjetom da dođe do priključenja ovih zemalja EU-u. U odnosu na taj referentni pokazatelj, čini se da trenutna razina plaća u Hrvatskoj nije znatno veća od njene razine dugoročnih ravnotežnih plaća.

11. Isto se tako ne čini da u uzorku srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja postoji negativna korelacija između razine plaća izražene u američkim dolarima i naknadnog rasta izvoza robe i usluga (Slika 7.). Međutim, čini se da negativna korelacija postoji između razine plaća izražene u američkim dolarima i izravnih inozemnih ulaganja kao udjela u BDP-u (Tablica 5. i Slika 8.). Ovo zapažanje treba tumačiti s oprezom jer negativna korelacija ne znači uzročnost.

12. Viša razina plaća izraženih u američkim dolarima u Hrvatskoj se također djelomično može objasniti nižom razinom inicijalnog premašivanja u usporedbi s ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama. To se poklapa s činjenicom da su u istom razdoblju plaće izražene u američkim dolarima u Hrvatskoj ostale na istoj razini, dok plaće izražene u američkim dolarima u većini srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja zabilježile rast. Razlika između plaća izraženih u američkim dolarima u Hrvatskoj i u ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama je smanjena, što je pozitivno utjecalo na hrvatsku konkurentnost.

13. Na kraju, čini se da se slabiji oporavak ostvarenja izvoza robe u Hrvatskoj ne može pripisati gubitku vanjske konkurentnosti. Zaključak koji smo iznijeli ranije,

³ Vidi Halpern i Wyplosz (1997) i Krajnyak i Zettelmeyer (1998) za primjere procjene ravnotežne plaće izražene u američkim dolarima napravljene korištenjem ekonometrijskih metoda.

odnosno u Izvješću članova Misije o konzultacijama u vezi s člankom IV. Statuta MMF-a, održanima 1999. i dalje ostaje isti.⁴ Međutim, kao i što je već navedeno u Odjeljku E., reforme usmjerene na povećanje fleksibilnosti tržišta rada i plaća dovele bi do poboljšanja konkurentnosti Hrvatske

D. Napredak ostvaren s obzirom na liberalizaciju trgovine i integraciju

14. Hrvatska je postala članicom WTO-a u studenome 2000. i od tada ostvarila značajan napredak u ispunjavanju obveza koje je preuzela u sklopu sporazuma o pristupanju WTO-u te dalje liberalizirala svoj trgovinski režim.

15. U sklopu sporazuma o pridruživanju WTO-u, Hrvatska se obvezala postupno smanjiti carinske stope na industrijsku robu u razdoblju od 5 godina i carinske stope na poljoprivredne proizvode u razdoblju od 7 godina. Najveća smanjenja carinskih stopa na industrijsku robu su provedena početkom 2002., a prosječna carinska stopa na industrijsku robu je smanjena na 3,5 posto.

16. Hrvatska je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU-u u listopadu 2001. i tako utrla put konačnoj integraciji s EU-om. Sporazum će stupiti na snagu nakon što ga ratificiraju sve zemlje članice EU-a, a očekuje se da će taj proces trajati oko dvije godine. Dok se postupak ratifikacije ne privede kraju, odnosi s EU-om su regulirani Privremenim sporazumom koji je stupio na snagu u ožujku 2002. Privremeni sporazum podrazumijeva slobodan protok robe, te sadrži relevantne odredbe koje se odnose na suradnju na području carina i odredbe koje reguliraju usklađivanje zakonodavstva.

17. Hrvatska se u sklopu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU-u obvezala poticati regionalnu suradnju, uključujući i suradnju na području trgovine. Hrvatska je potpisala bilateralne sporazume o trgovini sa Slovenijom (stupio na snagu u siječnju 1998.), Makedonijom (stupio na snagu u rujnu 1997.) i Bosnom i Hercegovinom (stupio na snagu u siječnju 2001.). Tijekom 2001. potpisani su sporazumi o slobodnoj trgovini s Bugarskom, Češkom, Mađarskom i Poljskom. Pregovori koji imaju za cilj sklapanje bilateralnih sporazuma s Albanijom, Rumunjskom i Jugoslavijom su u tijeku, te se očekuje da će biti okončani do kraja 2002. ili početkom 2003. Osim toga, Hrvatska trenutačno vodi pregovore o sporazumima o slobodnoj trgovini s Litvom, Latvijom i Estonijom.

18. Hrvatska je pozvana da se pridruži CEFTA-i, te se očekuje da će postati njezinom članicom početkom 2003. Iako Hrvatska nije članica EFTA-e, ona je 2001. sklopila sporazum o slobodnoj trgovini s ovom organizacijom.

19. Tablica 6. daje sažet prikaza napretka koji je Hrvatska ostvarila u posljednje dvije godine. Hrvatska je u siječnju 2000. imala sklopljene sporazume o slobodnoj trgovini samo s Makedonijom i Slovenijom. Međutim, tablica također pokazuje da je većina srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja potpisala većinu svojih sporazuma sredinom 1990-ih te tako ostvarila značajnu prednost u odnosu na Hrvatsku.

⁴ Republika Hrvatska - Odabrana pitanja i statistički dodatak (engl. *Selected Issues and Statistical Annex*) (SM/99/301) - prosinac 1999.

20. Zahvaljujući ovim i ranije provedenim trgovinskim reformama i mjerama, Hrvatska održava vrlo liberalan trgovinski režim uz nisku prosječnu carinsku stopu od 6,3 posto (prosjeak za srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje je 10 posto) i uz najniži indeks ograničenja trgovine, koji se izračunava na temelju baze podataka o ograničenju trgovine koju održava MMF-ov Odjela za vanjskotrgovinsku politiku (Tablica 7.).

21. Usprkos značajnom napretku i dalje ostaje otvoreno pitanje vezano uz Paneuropski sustav kumulacije podrijetla. Taj sporazum obuhvata EU, CEFTA-u, EFTA-u, baltičke zemlje i Tursku i uspostavlja jedinstveno pravilo podrijetla među zemljama sudionicima. Iako je Hrvatska sklopila bilateralne sporazume o pravilu podrijetla sa 28 zemalja koje sudjeluju u Sustavu, (uključujući EU i EFTA-u kao jedinstveno područje), činjenica da ona nije članica tog Sustava predstavlja značajnu prepreku hrvatskom izvozu, posebice izvozu tekstila. Na primjer, krajnji proizvodi od tekstila napravljeni u Češkoj, a od tkanine koja je proizvedena u Hrvatskoj ne mogu su oslobođeni carinske pristojbe izvesti u Njemačku usprkos tome što je Hrvatska sklopila sporazume o pravilu podrijetla s obje zemlje.

22. Baltičke zemlje, CEFTA i EFTA su se već složile s ulaskom Hrvatske u Paneuropski sustav kumulacije podrijetla, dok je suglasnost EU-a tek potrebno dobiti. Klauzula iz Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju EU-u glasi: "Zajednica objavljuje svoju spremnost da razmotri u okviru Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje pitanje sudjelovanja Hrvatske u dijagonalnoj kumulaciji pravila podrijetla, kad se uspostave gospodarski i trgovinski uvjeti te ostali uvjeti relevantni za odobravanje dijagonalne kumulacije."⁵ Hrvatski dužnosnici nalaze da je prije priključenja Hrvatske Sustavu potrebo riješiti dva pitanja. Prvo, Carinsku upravu Republike Hrvatske je potrebno potvrditi kako bi se osiguralo da je nadzorna učinkovitost njezina sustava na zadovoljavajućoj razini, posebice u svezi s provjerom certifikata o pravilu podrijetla. Drugo, sporazumi o slobodnoj trgovini s Albanijom i Jugoslavijom moraju biti potpisani.

23. Na kraju, Hrvatska je u posljednje dvije godine ostvarila značajan napredak u pogledu liberalizacije svog režima trgovine i poboljšanja pristupa inozemnim tržištima na kojima plasira svoje izvozne proizvode. Međutim, ona je ipak u tom procesu zaostala za ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama, posebice što se tiče primanja u članstvo EU-a. Iako je potpisala sporazume o trgovini koji će tek početi nositi plodove, činjenica je da hrvatskom izvozu i dalje stoji na putu bitna prepreka - Hrvatska nije članica Paneuropskog sustava kumulacije podrijetla. Stoga se čini da su trgovinska pitanja vjerojatno značajan čimbenik koji leži u korijenu slabijeg ostvarenja hrvatskog izvoza robe.

E. Opći pokazatelji konkurentnosti

24. Dok su mjere realnog tečaja kojima se utvrđuje vanjska konkurentnost i mjere kojima se utvrđuje ograničenje trgovine (vidi gore u tekstu) bitne za procjenjivanje

⁵ Vidi Odluku Vijeća koja se odnosi na potpisivanje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske, s jedne strane, i Europskih zajednica i njihovih država članica, s druge strane (COM 2001/301), rujan 2001., str. 65.

ostvarenja izvoza i izvoznog potencijala, konkurentnost također ovisi o drugim bitnim čimbenicima koje nije moguće precizno iskazati i kvantificirati. Ti čimbenici obuhvaćaju fleksibilnost tržišta rada, razinu birokratske nedjelotvornosti i birokraciju samu po sebi, poduzetnički stav, radne vještine i obrazovanje. U ovom poglavlju analiziramo neke od tih općih pokazatelja, odnosno na temelju njih procjenjujemo hrvatsku konkurentnost.

25. Jedan od bitnih čimbenika koji utječe na konkurentnost neke zemlje je njezina sposobnost da privuče inozemna izravna ulaganja. Iz Tablice 6. vidimo da su u razdoblju od 1997. do 2001. godine inozemna izravna ulaganja izražena kao postotak BDP-a iznosila 4 posto u Hrvatskoj i bila nešto niža od prosjeka srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja (4,6 posto BDP-a). Relativno kasno započeti pregovori o sporazumima o slobodnoj trgovini i prepreke u pristupu inozemnim tržištima (vidi gore u tekstu) su vjerojatno negativno utjecali na privlačnost Hrvatske inozemnim ulagačima. Međutim, sposobnost jedne zemlje da privuče inozemna izravna ulaganja uvelike određuju investicijska klima i razina administrativnih prepreka koje stoje pred inozemnim ulagačima. Iz recentnog FIAS-ovo^{*6} izvješća je razvidno da Hrvatska tek treba provesti značajne mjere za uklanjanje prepreka koje stoje na putu inozemnim ulagačima.

26. FIAS-ovo izvješće iscrpno proučava procedure koje ulagač mora proći želi li u skladu sa zakonom osnovati tvrtku i poslovati u Hrvatskoj. Istraživanje dijeli proces ulaganja na četiri opća područja: ulazne procedure (npr. useljeničke procedure, radne dozvole i s time povezane procedure), osnivanje poduzeća (npr. registriranje društva i različite procedure dobivanja dozvola), procedure vezane uz zemljište (npr. kupnja zemljišta, registracija zemljišta, te gradnja) i poslovanje (npr. plaćanje poreza, carinske procedure, propisi o radu i državne inspekcije).

27. U izvješću je iznesen zaključak da Hrvatska ne zauzima visoko mjesto s obzirom na ove ključne elemente proces ulaganja. Uvjeti poslovanja ne predstavljaju značajan izazov inozemnim ulagačima, a Hrvatska u ovom području dobrim dijelom prati ostale srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje. U izvješću je ujedno naveden i niz specifičnih preporuka koje imaju za cilj poboljšanje tih područja.

28. Izvješće o konkurentnosti u Europi i tranziciji prezentirano na Svjetskom gospodarskom forumu održanom 2001. (engl. *World Economic Forum - WEF*) utvrđuje 20 čimbenika koji utječu na konkurentnost, te uključuju i makroekonomsku stabilnost, uvjete za pokretanje tvrtke, razvijenost financijskog sustava, obrazovanje, vladavinu zakona, fleksibilnost tržišta rada i dr. U izvješću je iznijeta procjena o pet srednjoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja, kandidata za članstvo u EU-u, napravljena na temelju navedenih čimbenika i iskazana u obliku ljestvice čiji raspon ima sedam točaka. Prema obavljenoj procjeni pet navedenih kandidata zauzimaju prilično nisko mjesto na ljestvici s obzirom na akumulaciju kapitala, niske poreze, obrazovanje, intenzitet konkurentnosti i poticaje vezane uz radna mjesta. S druge strane, one su ipak bolje od europskog prosjeka fleksibilnosti tržišta rada i bilježe neznatna odstupanja s obzirom na razinu poreza.

* FIAS (*Foreign Investment Advisory Service*) je zajednička služba Međunarodne financijske korporacije (engl. *International Finance Corporation - IFC*) i Svjetske banke.

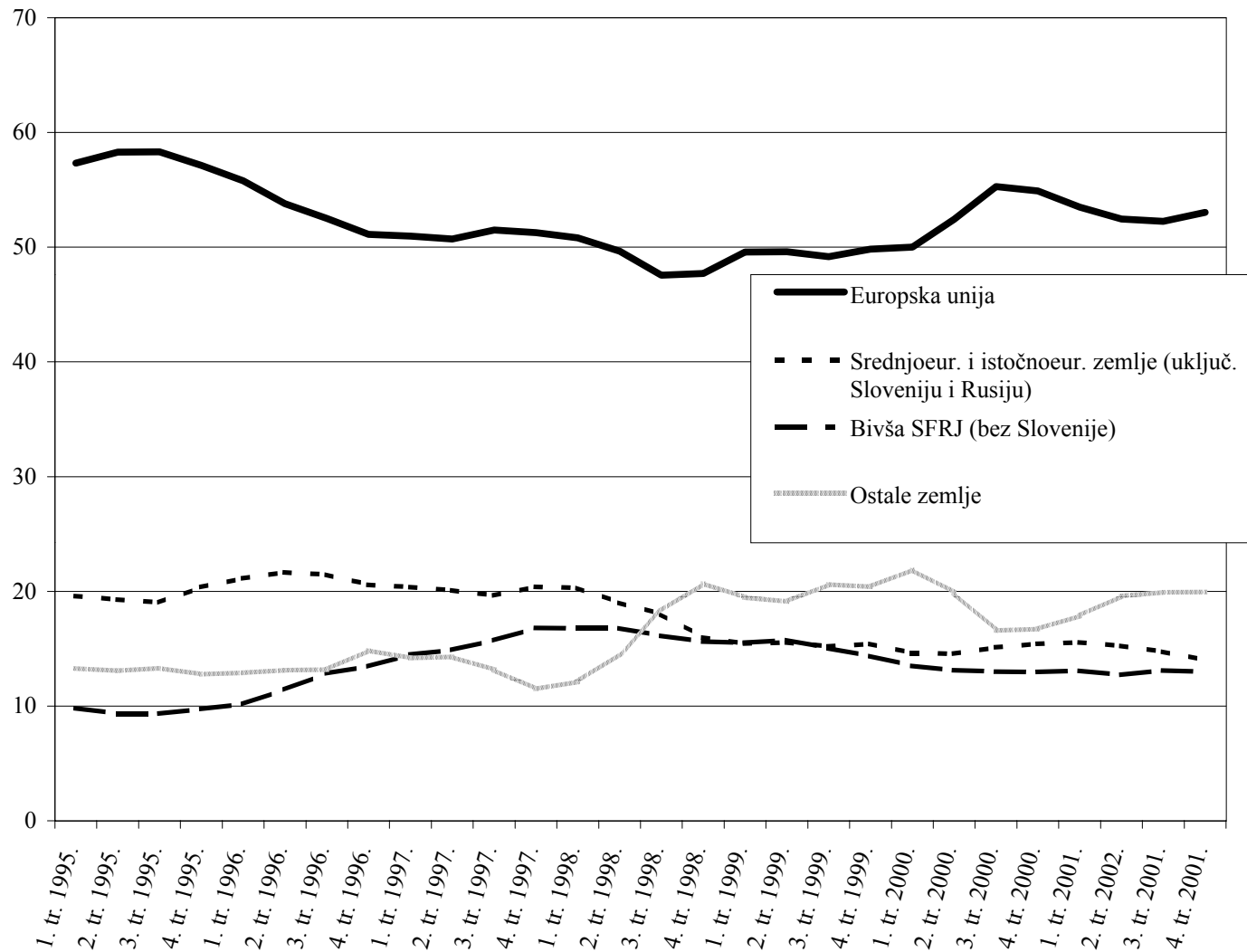
⁶ Hrvatska: *Administrativne prepreke stranim ulaganjima*, Foreign Investment Advisory Service IFC-a i Svjetske banke, veljača 2002.

29. Nalazi dani u izvješćima FIAS-a i WEF-a pokazuju da Hrvatska treba intenzivnije pristupiti reformama da bi stvorila klimu koja će biti povoljnija za ulaganja i povećala fleksibilnost tržišta rada i konkurentnost.

F. Zaključci

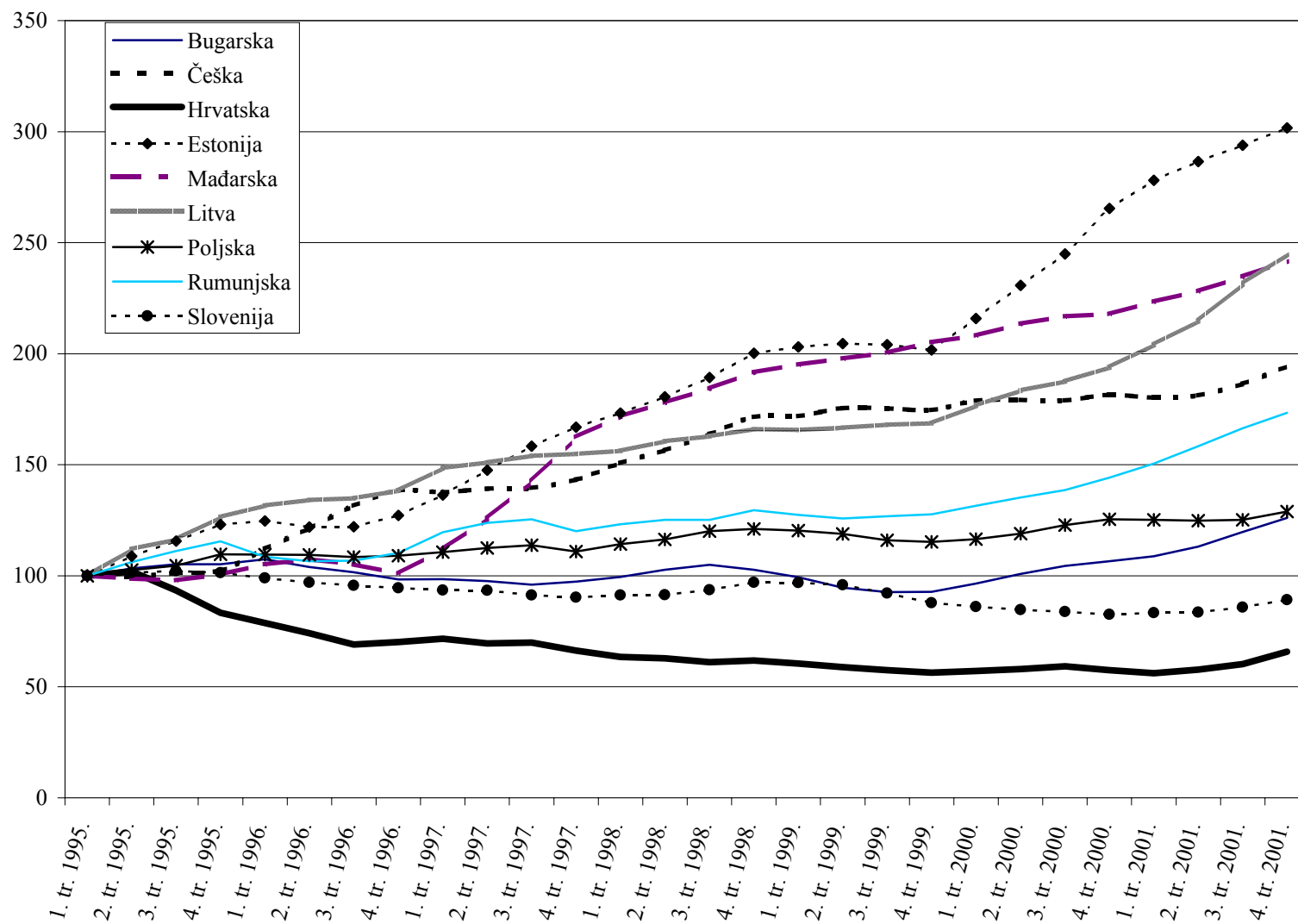
- Pokazatelji koji se temelje na realnom efektivnom tečaju i JTR-u ne pokazuje bilo kakvo pogoršanje konkurentnosti. Međutim, poboljšanju hrvatske konkurentnosti bi doprinijeli fleksibilno tržište rada i politika plaća.
- Hrvatska je ostvarila značajan napredak s obzirom na daljnju liberalizaciji svog trgovinskog režima i pristup izvoznim tržištima. Te su mjere međutim tek počele nositi plodove, dok neke značajne prepreke još uvijek nisu riješene (npr. činjenica da Hrvatska nije članica Paneuropskog sustava kumulacije podrijetla).
- Rast izvoza usluga koji je relativno visok u usporedbi s ostalim srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama pokazuje da Hrvatska može zadobiti komparativnu prednost u izvozu usluga zbog prirode i svog položaja (npr. turizam i usluge).
- Međutim, čak i ako je tomu tako, rast izvoza robe je bio izrazito malen, a analiza trendova po sektorima pokazuje da Hrvatska nije bila uspješna u restrukturiranju svoje industrije u sektore koji bi generirali visoke stope rast izvoza.
- Kao i što je navedeno u tekstu, razlog pobačaju ostvarenja nije gubitak sposobnosti konkuriranja razinom cijena i troškova. Čini se da bi za objašnjenje prije mogao poslužiti nedostatak strukturnih reformi u sektoru rada i sektoru poduzeća, te kontinuiran pokroviteljski odnos prema nekim industrijskim sektorima koje je potrebno što je prije moguće restrukturirati (posebice, brodogradnju). Davanje zamaha ovim reformama odigrat će ključnu ulogu u povećanju rasta izvoza robe.

Slika 1. Hrvatska: Izvoz robe, 1995-2001.
(indeksi tržišnog udjela, 1995.=100) 1/

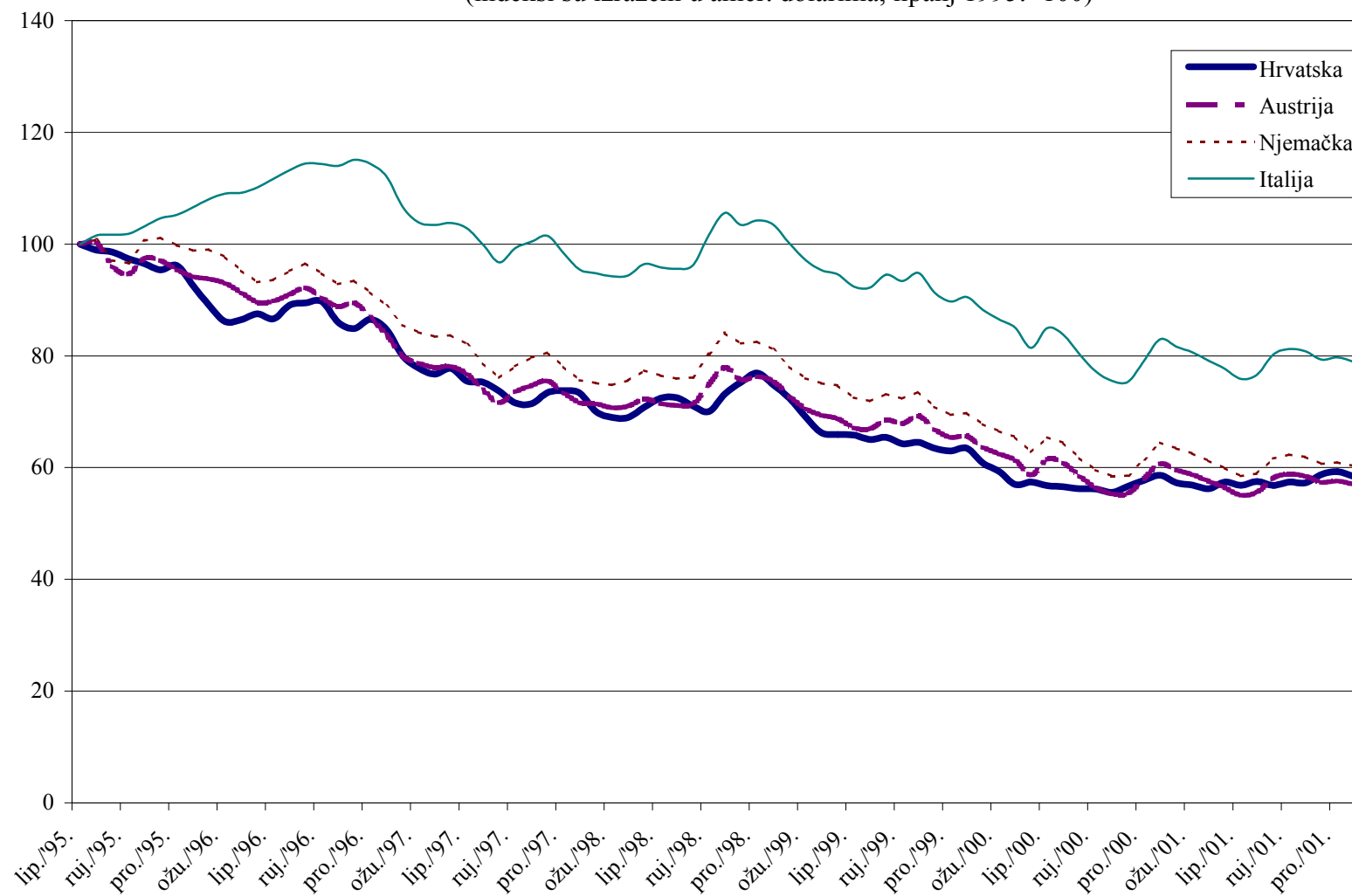

1/ Indeksi četveromjesečnog pomičnog prosjeka

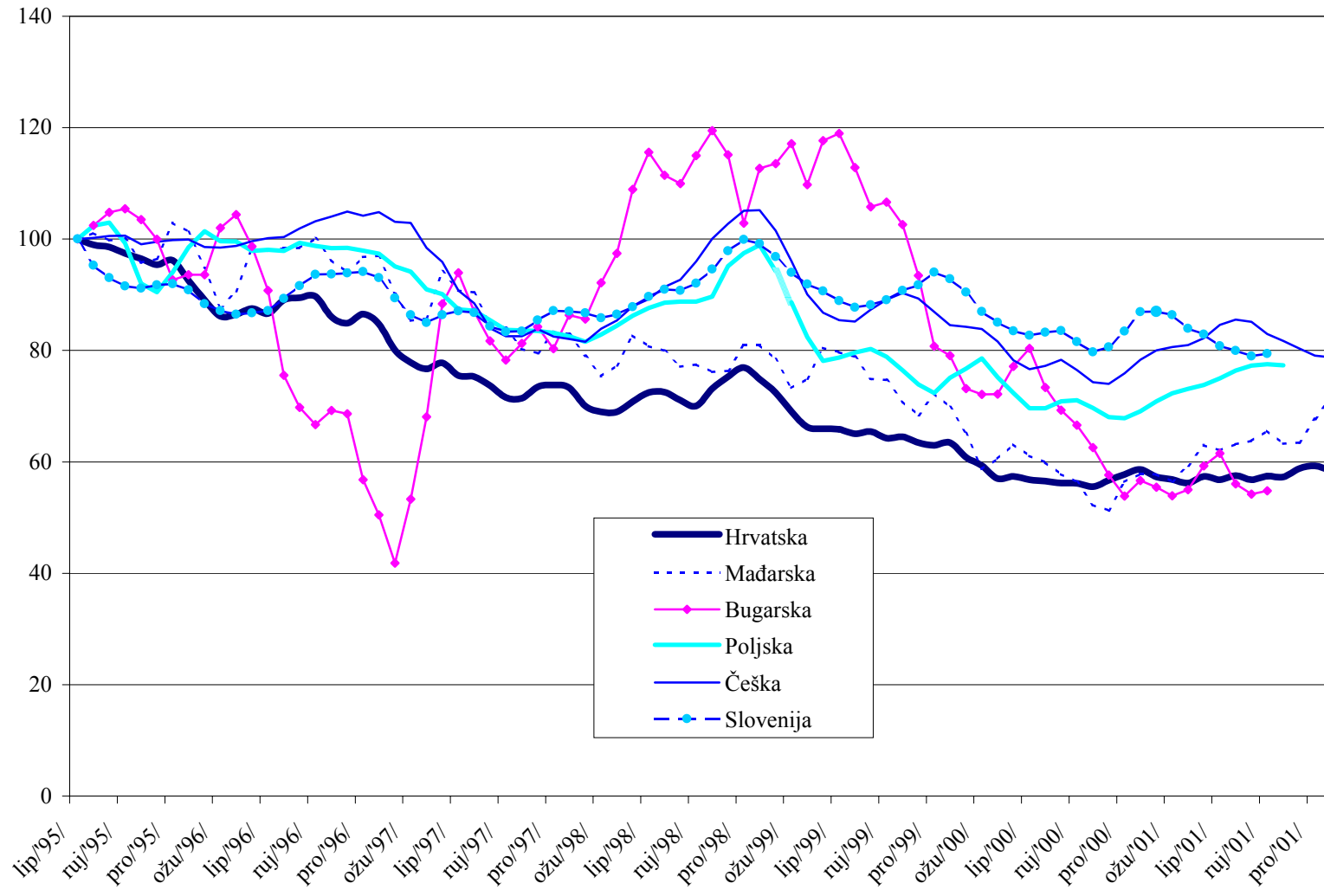
Slika 2. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Izvoz robe u EU, 1995-2001.
(indeksi tržišnog udjela, 1995.=100)

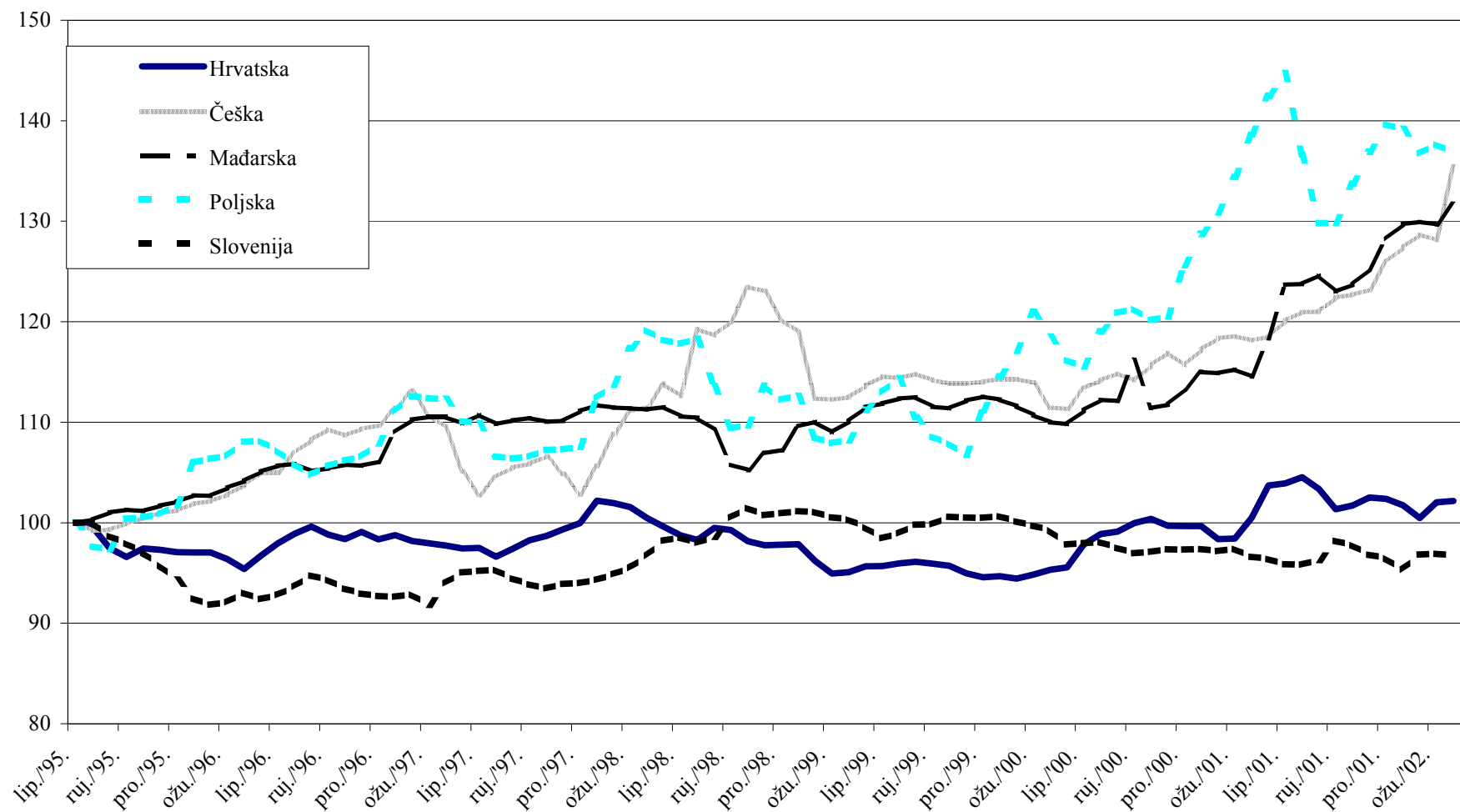
Slika 3. Hrvatska i glavni vanjskotrgovinski partneri u EU-u: Jedinični trošak rada,
lipanj 1995.-prosinac 2001.
(indeksi su izraženi u amer. dolarima, lipanj 1995.=100)

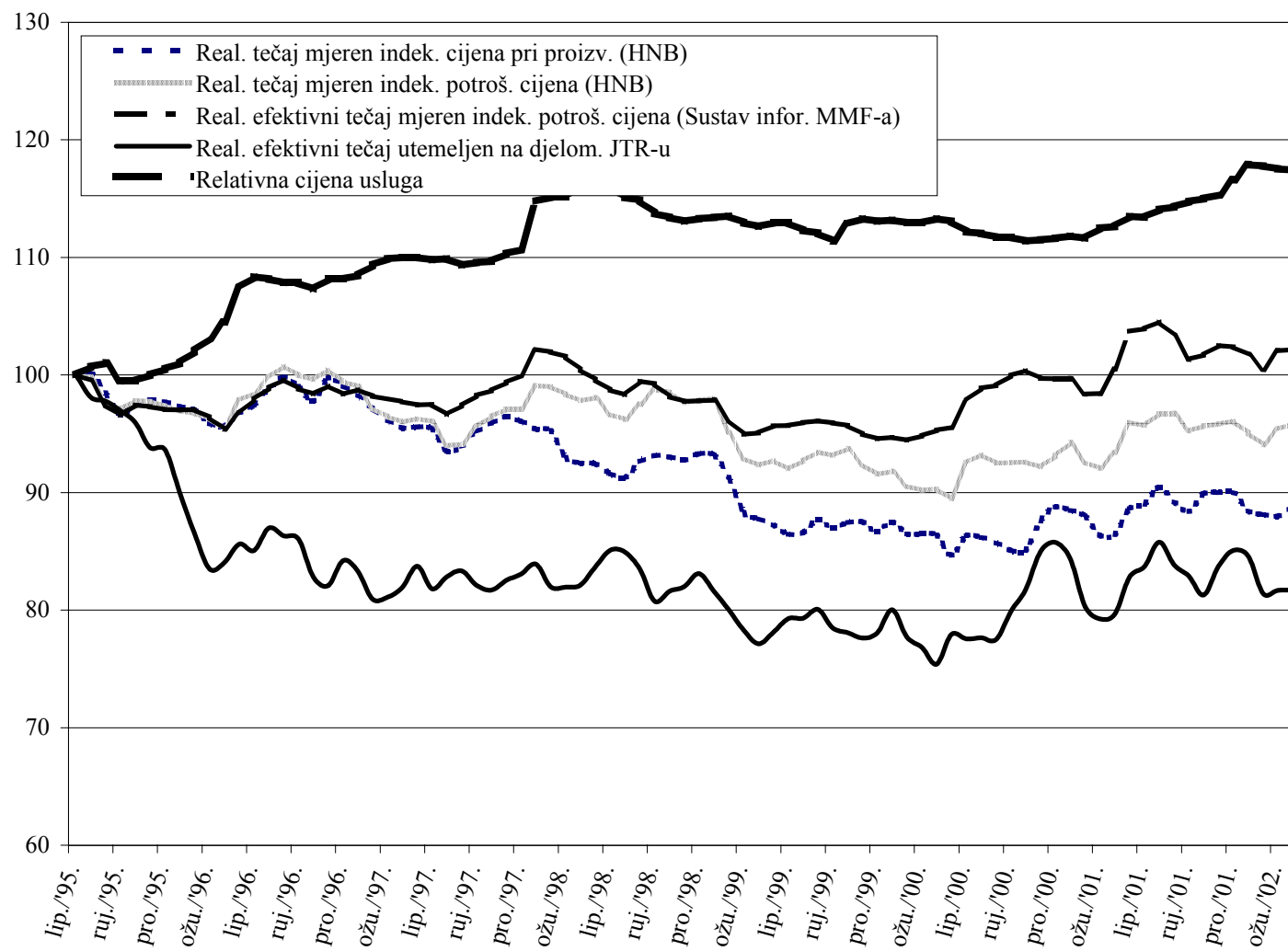
Slika 4. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Jedinični trošak rada,
lipanj 1995.-prosinac 2001.
(indeksi su izraženi u amer. dolarima, lipanj 1995. =100)

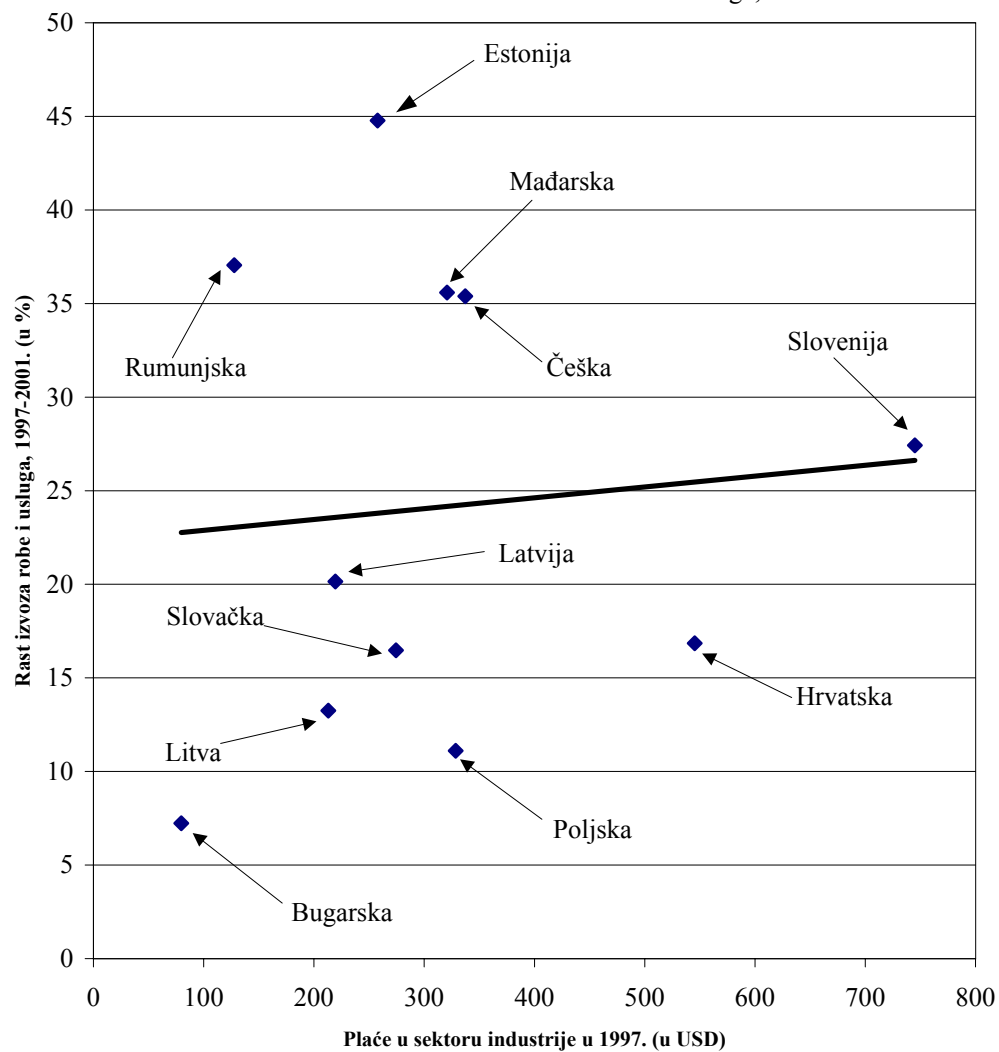
Slika 5. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Indeksi realnog efektivnog tečaja
mjereni kretanjem indeksa potrošačkih cijena, lipanj 1995.-ožujak 2002.
(indeks, lipanj 1995.=100)

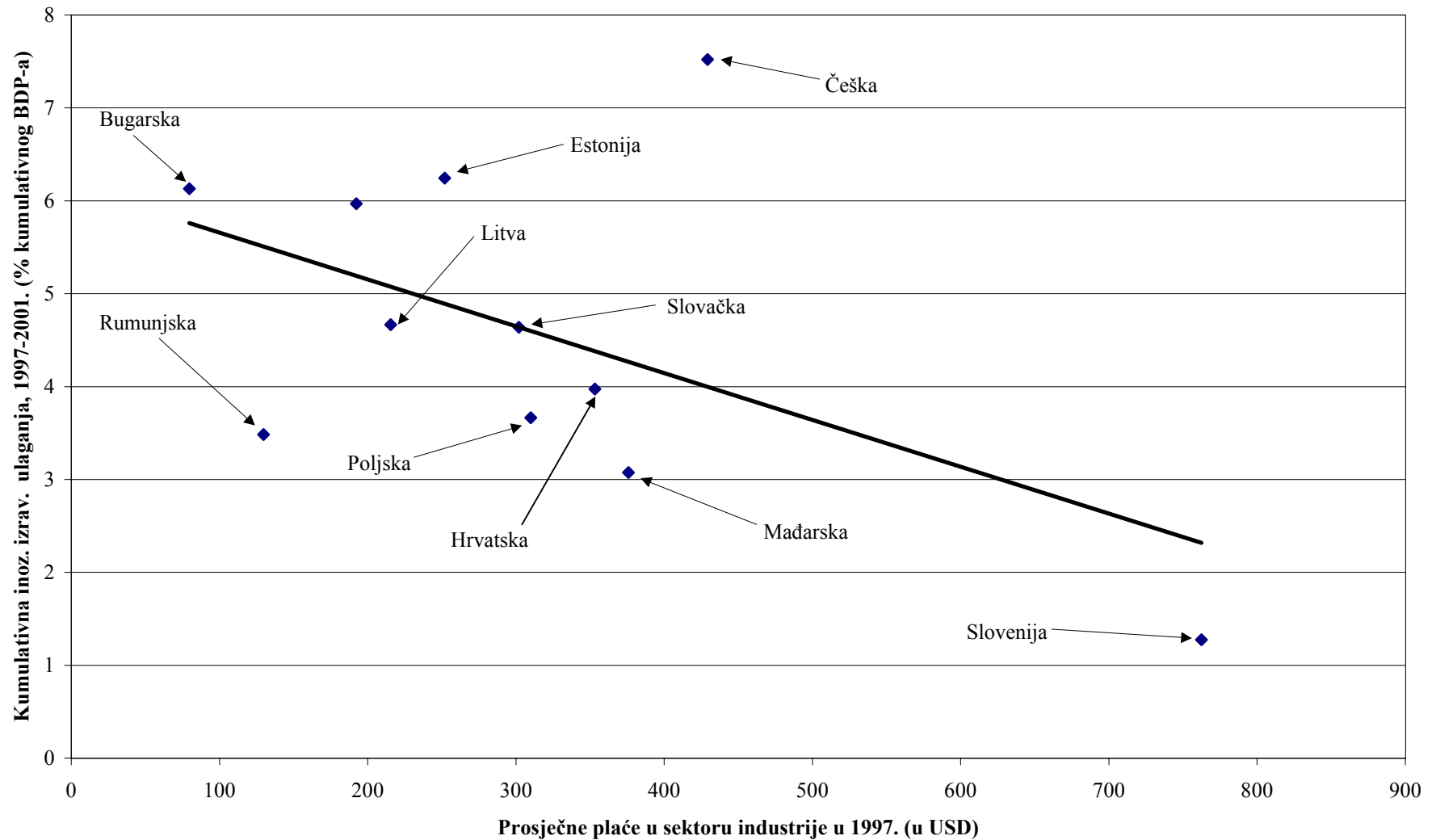
Slika 6. Hrvatska: Pokazatelji realnog tečaja, lipanj 1995.-ožujak 2002.
(indeks, lipanj 1995.=100)

Slika 7. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Plaće u sektoru industrije u 1997. i rast izvoza robe i usluga, 1997-2001.

Slika 8. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Plaće u sektoru industrije u 1997. i kumulativna inoz. izrav. ulaganja kao postotak kumulativnog BDP-a u 1997-2001.

Tablica 1. Hrvatska: Srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Pokazatelji ostvarenja izvoza
(u postocima, osim ako je navedeno drugačije)

	Rast izvoza robe i nefaktorskih usluga (1997-2001) 1/	Rast izvoza robe (1997-2001) 1/	Rast izvoza nefaktorskih usluga (1997- 2001) 1/	Rast izvoza robe u EU (1997-2001) 1/	Udjel izvoza robe i nefaktorskih usluga u BDP-u			Udjel izvoza nefaktorskih usluga u BDP-u			Udjel izvoza robe u EU u ukupnom izvozu robe		Promjena tržišnog udjela izvoza robe u EU
					1997.	2001.	Promjena u %	1997.	2001.	Promjena u %	1997.	2001.	
Bugarska	7,2	6,7	8,3	43,8	69,1	59,1	-14,5	21,7	18,8	-13,6	40,4	54,4	27,7
Hrvatska 2/	16,9	12,9	21,0	11,1	40,9	47,5	16,2	19,9	24,0	20,3	52,7	51,9	-1,3
Češka	35,4	41,4	16,2	51,9	56,5	71,5	26,5	13,5	14,7	8,6	59,5	63,9	34,9
Estonija	44,8	57,2	23,3	99,9	78,4	96,6	23,2	28,7	30,1	4,9	62,1	78,9	77,5
Mađarska	35,6	42,4	12,4	62,3	56,7	74,1	30,8	12,5	13,9	10,8	69,3	79,0	44,1
Latvija	20,1	23,1	15,1	98,4	51,9	45,3	-12,8	19,3	16,2	-16,4	44,4	71,5	76,2
Litva	13,3	11,8	20,0	67,5	54,5	49,2	-9,7	9,7	9,2	-4,3	29,3	43,8	48,7
Poljska	11,1	11,3	9,5	31,7	21,5	20,1	-6,4	2,6	2,3	-10,5	60,7	71,8	17,0
Rumunjska	37,1	39,4	24,2	61,7	28,3	34,4	21,5	4,3	2,9	-33,5	56,4	65,4	43,6
Slovačka	27,4	31,0	11,6	47,9	60,7	75,4	24,2	11,1	12,1	8,8	47,1	53,2	31,3
Slovenija	16,5	21,3	-3,5	8,0	57,4	57,8	0,6	11,2	9,4	-16,7	63,3	56,3	31,3
Prosjek (standardna devijacija)	24,1 (12,5)	27,1 (16,3)	14,4 (8,1)	53,1 (30,0)	52,4 (16,6)	57,4 (21,4)	9,1 (17,6)	14,1 (7,7)	14,0 (8,3)	-3,8 (15,9)	53,2 (11,8)	62,7 (11,7)	39,2 (23,2)
Srednja vrijednost	20,1	23,1	15,1	51,9	56,5	57,8	16,2	12,5	13,9	-4,3	56,4	63,9	34,9

Izvori: *World Economic Outlook*, baze podataka Direkcije za statistiku vanjske trgovine (DOTS) i Sustava za analiziranje i izvješćivanje o trgovini (TARS), hrvatske vlasti i procjene MMF-a

1/ Izvoz je izražen u američkim dolarima.

2/ Podaci za Hrvatsku se mogu neznatno razlikovati od onih koji su navedeni u drugim tablicama iz Statističkog dodatka. Da bi se osigurala njihova usporedivost podaci su uzeti iz istoga izvora, odnosno iz izvora iz kojeg su uzeti podaci i za druge srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje.

Tablica 2. Hrvatska i odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Prosječna godišnja promjena izvoza po stanovniku u odabranim sektorima, 1996-2000.

(u postocima, na godišnjoj razini)

	Električni aparati za široku namjenu	Elektroničke komponente	Prijevozna sredstva	Osnovni proizvodi	Neelektrični strojevi	Kemikalije	Odjeća	Tekstil	Razni gotovi proizvodi	Minerali
Bugarska	-6	-2	-15	1	-2	-9	30	30	8	17
Hrvatska	0	0	24	4	2	-3	4	-4	2	3
Češka	35	22	21	2	6	3	0	5	4	0
Estonija	105	34	4	23	23	3	6	4	19	11
Mađarska	367	25	66	5	75	7	2	4	18	4
Latvija	-9	-10	-12	23	4	4	8	-4	15	49
Litva	-6	6	1	3	-4	-4	12	0	7	63
Poljska	38	15	16	2	20	4	-4	9	7	2
Rumunjska	579	26	6	1	3	10	10	3	2	141
Slovačka	27	24	29	0	2	-4	17	-3	-4	-3
Slovenija	-2	5	1	2	3	2	-7	3	0	-2
Prosjek (standardna devijacija)	102,5 (192,1)	13,2 (14,1)	12,8 (22,6)	6,0 (8,5)	12,0 (22,5)	1,2 (5,6)	7,1 (10,3)	4,3 (9,5)	7,1 (7,5)	25,9 (44,0)
Srednja vrijednost	27,0	15,0	6,0	2,0	3,0	3,0	6,0	3,0	7,0	4,0

Izvori: UNCTAD-ov Centar za međunarodnu trgovinu i WTO

Tablica 3. Hrvatska: Mjesečne plaće u sektoru industrije u odabranim srednjoeuropskim
i istočnoeuropskim zemljama, 1997-2001.
(u USD)

	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Bugarska	80	105	108	104	106
Hrvatska	545	579	544	495	535
Češka	337	362	367	352	387
Estonija	258	290	280	281	297
Mađarska	321	326	334	341	360
Latvija	219	227	234	232	259
Litva	213	252	269	269	270
Poljska	329	357	426	433	511
Rumunjska	128	161	134	134	143
Slovačka	274	286	259	249	256
Slovenija	745	795	793	729	801
Prosjek (standardna devijacija)	314 (188)	340 (194)	341 (194)	329 (176)	357 (198)
Srednja vrijednost	274	290	280	281	297

Izvor: Procjene MMF-a

Tablica 4. Hrvatska: Mjesečni BDP po stanovniku u odabranim srednjoeuropskim
i istočnoeuropskim zemljama, 1997-2001.
(u USD)

	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Bugarska	95	115	117	117	125
Hrvatska	353	386	354	329	353
Češka	429	461	443	415	461
Estonija	252	291	294	289	315
Mađarska	376	388	401	403	388
Latvija	192	210	232	251	274
Litva	216	242	240	255	271
Poljska	310	341	334	340	380
Rumunjska	130	156	132	137	147
Slovačka	302	330	304	299	308
Slovenija	762	824	841	759	884
Prosjek (standardna devijacija)	311 (182)	340 (192)	336 (196)	327 (171)	355 (201)
Srednja vrijednost	302	330	304	299	315

Izvor: *World Economic Outlook*

Tablica 5. Hrvatska: Srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje:
Kumulativna inozemna izravna ulaganja, 1997-2001.
(u postocima kumulativnog BDP-a)

Bugarska	6,1
Hrvatska	4,0
Češka	7,5
Estonija	6,2
Mađarska	3,1
Latvija	6,0
Litva	4,7
Poljska	3,7
Rumunjska	3,5
Slovačka	4,6
Slovenija	1,3
Prosjek (standardna devijacija)	4,6 (1,8)
Srednja vrijednost	4,6

Izvor: *World Economic Outlook*

Tablica 6. Hrvatska: Odabrane srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Trgovinski sporazumi

	WTO	CEFTA	EU PHARE	Bilateralni sporazumi s EFTA-om	Ostali bilateralni sporazumi	Sporazum o trgov. suradnji s EU-om 1/	Autonomni prefer. trgov. režim s EU-om 1/	Privremeni sporazum s EU-om 1/	Sporazum o pridruživanju EU-u 1/	Zahtjev za pristup u članstvo EU-a	Paneuropski sustav kumulacije podrijetla
Bugarska	da	da	da	da	Hrvatska, Češka, Kenija, Makedonija, Slovačka, Slovenija, Turska	studenj 1990.	ne	prosinac 1993.	veljača 1995.	prosinac 1995.	da
Hrvatska, lipanj 2002.	da	Obavljaju se pregovori, a zaključenje se očekuje u 2003.	ne	da	Bosna i Hercegovina, Bugarska, Češka, Mađarska, Slovačka, Slovenija, Makedonija, Bugarska Pregovori se vode s: Latvijom, Litvom, Estonijom, Albanijom, Jugoslavijom i Rumunjskom	ne	da	1. ožujka 2002.	Potpisan, ali nije stupio na snagu.	ne	ne
Hrvatska, siječanj 2002.	ne	ne	ne	ne	Slovenija, Makedonija	ne	da	ne	ne	ne	ne
Češka 2/ 3/	da	da	da	da	Bugarska, Hrvatska, Estonija, Izrael, Latvija, Litva, Rumunjska, Slovačka, Turska	studenj 1990.	ne	ožujak 1992.	veljača 1995.	siječanj 1996.	da
Estonija	da	ne	da	da	Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Turska, Ukrajina	ožujak 1993.	ne	ne	veljača 1998.	studenj 1995.	da
Mađarska	da	da	da	da	Hrvatska, Estonija, Izrael, Latvija, Litva, Slovenija,	prosinac 1988.	ne	ožujak 1992.	veljača 1994.	ožujak 1994.	da
Latvija	da	da	da	da	Češka, Mađarska, Poljskam Turska, Slovačka, Slovenija, Ukrajina	veljača 1993.	ne	ne	veljača 1998.	listopad 1995.	da
Litva	da	ne	da	da	Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Turska	velječa 1993.	ne	ne	veljača 1998.	prosinca 1995.	da
Poljska	da	da	da	da	Estonija, Izrael, Latvija, Litva, Turska	prosinac 1989.	ne	ožujak 1992.	veljača 1994.	travanj 1994.	da
Rumunjska	da	da	da	da	Češka, Izrael, Moldavija, Slovačka, Turska	svibanj 1991.	ne	svibanj 1993.	veljača 1995.	lipanj 1995.	da
Slovačka 2/ 3/	da	da	da	da	Bugarska, Hrvatska, Češka, Estonija, Izrael, Latvija, Litva, Rumunjska, Slovenija, Turska	studenj 1990.	ne	ožujak 1995.	veljača 1995.	lipanj 1995.	da
Slovenija	da	da	da	da	Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Estonija, Mađarska, Izrael, Latvija, Litva, Makedonija, Slovačka, Turska	rujan 1993.	ne	siječanj 1997.	veljača 1995.	lipanj 1996.	da

Izvori: Baza podataka EU-a o sektoralnim i trgovinskim preprekama i baza podataka MMF-ovog Odjela za vanjskotrgovinsku politiku

1/ Podaci se odnose na trenutak kad je sporazum stupio na snagu.

2/ Češka i Slovačka imaju sporazum o carinskoj uniji.

3/ Čehoslovačka je potpisala Sporazum o trgovinskoj suradnji u svibnju 1990. te Sporazum o pridruživanju u prosincu 1991. Nakon raspada Čehoslovačke, potpisani su zasebni Sporazumi o pridruživanju i dopunski protokoli ...

Tablica 7. Hrvatska: Srednjoeuropske i istočnoeuropske zemlje: Pregled strukture carinskih stopa i rejting ograničenja trgovine

	Promatrano razdoblje	Jednostavna prosječna carinska stopa (2001. ili kasnije)	Minimum	Maksimum	Vagana prosječna carinska stopa za uvoza (1998.)	Indeks ograničenja trgovine		
						Car. stopa	NTB*	Ukupno
Bugarska	2002.	11,1	0	74	6,5	2	1	2
Bosna i Hercegovina	2001.	6,8	0	15	...	1	1	1
Hrvatska	2001.	6,3	0	77	...	1	1	1
Češka	2001.	6,0	0	148	...	1	1	1
Estonija	2001.	3,1	0	59	...	1	1	1
Mađarska	2001.	11,7	0	127,5	...	2	2	5
Latvija	2002.	4,3	0	55	...	1	1	1
Litva	2001.	5,3	0	100	...	1	1	1
Makedonija	2001.	14,6	0	60	...	2	1	2
Poljska	2000.	14,5	0	748	...	2	1	2
Rumunjska	1999.	19,5	0	248	...	3	1	3
Slovačka	2001.	6,1	0	125	...	1	1	1
Slovenija	2001.	10,8	0	293	...	2	2	5
SR Jugoslavija	2001.	10,0	...	...	...	2	2	5
Prosjek (standardna devijacija)		11,8 (4,7)	0,0	163,8		1,6 (0,6)	1,2 (0,4)	2,2 (1,6)
Srednja vrijednost		10,0	0,0	100,0	...	2	1	2

Izvor: MMF-ov Odjel za vanjskotrgovinsku politiku

LITERATURA

Halpern, L. i C. Wyplosz (1997), *Equilibrium Exchange Rates in Transition Economies*, International Monetary Fund, Staff Paper, br. 4, sv. 44.

Hinkle, L. i P.J. Montiel (1999), *Exchange Rate Misalignment: Concepts and Measure for Development Countries*, Oxford University Press.

Foreign Investment Advisory Service of the IFC and World Bank (2002), *Croatia: Administrative Barriers to Foreign Investment*, izvješće.

Krajnyak, K. i J. Zettelmeyer (1998), *Competitiveness in Transition Economies: What Scope for Real Appreciation?*, International Monetary Fund, Staff Paper, br. 2, sv. 45.

Lipschitz, L. i D. McDonald (1991), *Real Exchange Rates and Competitiveness: a Clarification of Concepts, and Some Measurements for Europe*, International Monetary Fund, Working Paper 91/25, Washington.

Marsh, I. i S. Tokarick (1994), *Competitiveness Indicators: A Theoretical and Empirical Assessment*, International Monetary Fund, Working Paper 94/29, Washington.

World Economic Forum (2002), *The European Competitiveness and Transition Report 2001-2002*, Oxford University Press.